

У тезаурусі (від лат. thesaurus – скарбниця, множина, сховище) з'ясовується сутність ключових понять статей цього випуску науково-методичного журналу «Джерело педагогічних інновацій» за означеною темою. Також наведено зв'язки між поняттями, що висвітлюють множину тверджень, якою володіють автори.

Vivere est cogitare (Cicero).

Жити – це мислити.

Марк Туллій Цицерон,

106–43 до н. е., славнозвісний

римський оратор і державний діяч

Інноваційна освіта – система ідей, головною метою яких є збереження та розвиток творчого потенціалу людини. Започаткована Міжнародною академією наук вищої школи (МАН ВШ).

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток освітнього процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних навичок педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій: творча здатність генерувати нові педагогічні ідеї, високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина та різнобічність інтересів, толерантність, широта мислення, бажання працювати в команді та ін.

Дії щодо розвитку інноваційної компетентності педагога:

вивчення досвіду педагогів інших закладів освіти, талановитих педагогів-новаторів; ознайомлення з інноваційними освітніми технологіями, творче використання нововведень; порівняльний аналіз результатів педагогічної діяльності; проектування інноваційного змісту освіти; вивчення науково-методичної літератури; обговорення нових науково-методичних розробок; участь у науково-практичних конференціях і семінарах, науково-дослідній роботі; публікація результатів досліджень у наукових виданнях. (*За термінологічним словником «Інноваційна діяльність вчителя»*)

Інноваційна компетентність – «здатність генерувати і впроваджувати в управлінську практику нові, перспективні ідеї, освітні інновації», складова трудової функції «Забезпечення власного безперервного професійного розвитку» (*професійний стандарт «Керівника(директора) закладу загальної середньої освіти», 21. 09. 2021*);

«здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі», складова трудової функції «Безперервний професійний розвиток» (*професійний стандарт «Вчителя закладу загальної середньої освіти», 23. 12. 2020*).

Громадянська та соціальна компетентності в їх розвитку – невід’ємна частина постійного професійного розвитку вчителя правознавства в контексті сучасних умов розбудови українського суспільства. Вони належать до загальних компетентностей за Професійним стандартом.

Громадянська компетентність – здатність діяти відповідально та свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина, реалізувати свої права і обов’язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку.

Соціальна компетентність – здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

«Модель компетентностей культури демократії» – **модель** для розвитку громадянської та соціальної компетентностей педагога, яка має такі головні елементи: *цінності, ставлення, уміння (навички), знання та критичне розуміння*.

Цінності – загальні переконання людей про цілі, яких потрібно досягти в житті: людської гідності та прав людини, культурного різноманіття, демократії, справедливості, рівності та верховенства закону.

Ставлення – загальна психологічна орієнтація, яку особа приймає щодо когось або чогось (людини, групи, інституції; питання, події, символу). Зазвичай складаються з чотирьох компонентів: переконання або думки, емоції або почуття, оцінки, схильності певним чином поводитися щодо цього об’єкта.

Уміння (навички) – здатність виконувати складну, добре організовану мисленнєву діяльність для досягнення певного результату чи мети. Визначено вісім комплексів умінь, важливих для культури демократії.

Знання – масив інформації, яким володіє людина (*розуміння* – усвідомлення смислів). Для культури демократії необхідні різні форми знання та критичного розуміння.

(За Т. Китиченко)

Комплексний показник рівня навчання учнів правознавства – правова предметна компетентність у сукупності її складників (компетенцій).

Правова компетентність – сукупність набутих учнями в навчанні правознавства правових знань, предметних умінь, характерних рис, необхідних для виконання певних дій із метою розв’язання завдань, проблем, ситуацій згідно з приписами норм права в навчанні та житті. Вона виступає сукупністю пов’язаних між собою правових компетенцій, що уналежнюються в когнітивному (правові знання), діяльнісно-процесуальному (правові вміння та позитивний соціально-правовий досвід у правовій сфері) й аксіологічному (особистісно ціннісне ставлення до правових явищ і процесів) компонентах.

Складники правової предметної компетентності:

інформаційна, логічна, діяльнісно-процесуальна, аксіологічна компетенції.

Компетентнісно орієнтоване навчання основ правознавства – *суттєва зміна функції самого вчителя*: він повинен організовувати самостійну пошукову діяльність учнів, які мають вправлятися в аналізі правових ситуацій та розв’язанні правових задач, складанні за зразком юридичних документів, в аналізі фрагментів нормативно-правових

актів, побудові схем, логічних ланцюжків, карт понять і т. ін. Таке практичне спрямування навчання сприятиме формуванню діяльнісного (процесуального) складника правової предметної компетентності учнів.

Невід’ємний складник роботи вчителя правознавства – постійний моніторинг нових сучасних концепцій у розвитку теорії права, стандартів захисту прав людини, відхід від прив’язки до законодавства та навчання учнів основних принципів, доктрин ..., в основу яких покладено права та основоположні свободи людини.

Профільне навчання правознавства – навчання, яке реалізується на засадах предметного поглиблення знань, що передбачає більш повне порівняно з рівнем стандарту опанування учнями понять, законів, теорій правової науки, формування в них складних предметних понять і вищого рівня правової компетентності в процесі активного навчання, дослідницької та проектної діяльності учнів.

Правознавство як профільний предмет старшої школи базується на юридичній науці, що вивчає право як особливу систему соціальних норм, правові форми організації та діяльності держави й політичної системи суспільства загалом, і відіграє важливу роль у професійній орієнтації учнів на діяльність у сфері юриспруденції.

(За В. Сідорчук)

Правове виховання – цілеспрямований, повсякденний і систематичний вплив держави та її органів, громадських об’єднань і організацій на свідомість людей із метою виховання в них відповідного рівня правової свідомості, правової культури, зразкової правомірної поведінки;

необхідна умова підвищення правової активності учнів, формування в них правової свідомості, правової культури, правомірної поведінки засобами, способами, методами освітнього процесу з метою подальшого зміцнення законності та правопорядку в суспільстві. Тісно пов’язане з іншими видами соціального виховання, зокрема моральним, ідейно-політичним, естетичним.

Мета правового виховання – надання учасникам освітнього процесу необхідних для нормальної життєдіяльності правових знань, формування у них правових переконань, мотивів і звичок, правомірної, соціально активної поведінки.

Основні елементи системи правового виховання:

суб’єкти, об’єкти, механізм правового виховання.

Засоби правового виховання:

система предметів і джерел правової інформації для передачі змісту правових норм, інформації тощо.

Основні форми правового виховання:

правова освіта; правова пропаганда; правова агітація; правове самовиховання.

Основні методи правового виховання:

метод переконання, метод позитивного прикладу, метод заохочення, метод примусу.

Провідні засади ефективного правового виховання:

науковість, плановість, систематичність, послідовність і диференційованість, забезпечення комплексного підходу, створення сприятливих умов для реалізації розвиненої здорової правосвідомості на практиці.

Напрями здійснення правового виховання

Створення тематичних курсів спілкування.

Уведення змісту правового виховання до шкільних заходів.

Розроблення та впровадження тематичних блоків у процесі виховної роботи.

Організація демократичного шкільного життя.

Стиль спілкування.

Створення правового простору закладу загальної середньої освіти на засадах взаємної довіри, поваги до прав і свобод людини, толерантності, забезпечення умов для розвитку в учнів почуття власної гідності.

(За Т. Чаркіною)

Правова компонента – важлива складова сучасного освітнього простору на шляху формування відповідної предметної компетентності. **Правова предметна компетентність формується** шляхом набуття практичних навичок, коли отримані теоретичні знання застосовуються в практичній площині. **Як і правова компонента освіти, відбиває всі тенденції та виклики суспільства.** Вона є важливим результатом навчання в закладі загальної середньої освіти, оскільки пов'язана із засвоєнням, аналізом і розумінням правових знань.

Необхідні складові на шляху отримання правової предметної компетентності: ситуативні завдання, методичні прийоми для активізації пізнавальної діяльності учнів, задачі на рефлексію та інші практичні завдання.

Система правової освіти та виховання в закладі освіти – складна, динамічна, залежна від економічних, політичних і соціальних чинників **модель реалізації основних напрямів діяльності закладу**, що вимагає взаємообумовленості та взаємозв'язку елементів правоосвітнього та правовиховного процесів, передбачає широке коло й активну позицію всіх задіяних суб'єктів, здійснюючи позитивний вплив на них, покликана створити умови для розвитку правового мислення в учнів і забезпечити цілеспрямоване формування в дітей прагнення діяти відповідно до закону.

Суспільствознавчий компонент освітнього процесу

ставить за мету створення умов для розвитку особистості компетентного, активного, відповідального громадянина України, члена Європейської та світової спільноти, який здатний приймати й ефективно відповідати на сучасні індивідуальні та суспільні виклики і загрози.

Особливої актуальності цей компонент набуває в період дії правового режиму воєнного стану в Україні, коли необхідно неупереджено й обґрунтовано донести інформацію про підстави обмеження конституційних прав і свобод громадян у такий час.

Інтегрований результат навчання передбачає здатність учнів застосовувати на практиці весь спектр правових знань, відповідні ціннісні орієнтири, уміння та навички, **що і є важливим підсумковим результатом реалізації правової компоненти сучасної освіти.**

(За О. Олійником, О. Солошенко)

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг із харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин. Цей термін унормувало уведення в дію Закону України «Про повну загальну середню освіту».

База системи управління охороною праці (СУОП) – нормативно-технічна документація з охорони праці (системи стандартів безпеки праці, норми і правила з охорони праці, законодавство України, Закон України «Про охорону праці»); директивна документація з охорони праці (накази, розпорядження, директиви та інструктивні листи вищих організацій, накази директора школи, рішення та приписи контролюючих органів).

(За М. Астаховою)

Мобінг у трудових відносинах – діяння роботодавця або окремих працівників трудового колективу, що спрямовані на приниження гідності та честі працівника, його ділової репутації у формі психологічного та економічного тиску, зокрема із застосуванням е-комунікацій, створення щодо нього напруженої, ворожої, образливої атмосфери, що змушує особу недооцінювати власну професійну придатність.

Явище мобінгу є мультидисциплінарним і досліджується в контексті психології, медицини, менеджменту.

(За Т. Красюк)

Насильницьке зникнення – *одне з найбільш жорстоких порушень прав людини*, абсолютний характер якого закріплений у Міжнародній конвенції 2006 року. Цей термін з'явився в 60 – 70-х роках ХХ століття. Він позначав грубе порушення прав людини та злочин, учинений прямо чи опосередковано й за підтримки органів державної влади з метою усунення неугідних осіб. Будь-який акт насильницького зникнення є образою людської гідності. Він засуджується як заперечення цілей Статуту ООН і як серйозне та кричуще порушення прав людини й основних свобод, проголошених у Загальній декларації прав людини (1950 р.) та підтверджених і розвинених у міжнародних документах, які стосуються цієї галузі.

Відповідно до Декларації: **систематичні зникнення є злочином проти людяності**, порушують право на визнання правосуб'єктності особистості та право не зазнавати катувань; вони також є порушенням права на життя або становлять загрозу для нього. Такі прояви є особливо поширеним явищем у державах, у яких відбуваються внутрішні конфлікти, та які потерпають від зовнішньої агресії.

Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 р.) стала першим міжнародно-правовим зобов'язальним актом, у якому гарантується абсолютне право людини не піддаватися насильницьким зникненням.

(За Є. Войтовичем, Т. Чаркіною)

Цифрова компетентність учителя правознавства –

упевнене та ґрунтовне користування засобами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що є нагально необхідним для участі в сучасному соціально-економічному житті (Система цифрової компетентності громадян. DigCamp 2. 0). Цифрове середовище стимулює науковців і експертів до розроблення та апробації нових прийомів і методів формування цифрової компетентності освітян, зокрема вчителів правознавства, в умовах організації дистанційного навчання.

Методичні прийоми дистанційного мобільного навчання, орієнтовані на різні форми діяльності учнів і види технічного оснащення, ґрунтуються на концепції BYOD (Bring Your Own Device) – «прийди зі своїм пристроєм», що передбачає пріоритет використання особистих мобільних пристроїв учнів: відеонаочність, навчальні дослідницькі проекти, інтерактивне мобільне опитування та голосування, пошук інформації в мережі Інтернет, дослідження з хмарними технологіями, інтерактивне тестування та вікторина.

(За О. Волковою)

Резюме

Tamdiu descendum est, quumdiu vivis (Cicero).

Треба вчитися так довго, як довго ти живеш (Марк Туллій Ціцерон).

A recta conscientia non oportet discedere (Syrus).

Від розумних переконань не треба відступати (Публілій Сір, I ст.до н. е., римський автор збірки сентенцій).

Tanta est potentia veritatis ut se ipsam sua claritate defendat (Cicero).

Така вже сила правди, що вона сама себе захищає ясністю (Ціцерон).